४वेधे ५वृद्धौ रभसः ६वेतने मेदि० ७कर्मणि च स्त्री हेमच०। तत्रार्थे वेधने च स्त्री त्रिका०।

विधवा स्त्री विगतो धवो यस्याः। मृतपतिकायां स्त्रियाम् अमरः।

विधवाधर्माश्च शु०त० उक्ता यथा विष्णुस० "मृते भर्त्तरि ब्रह्मचर्य्यं तदन्वारोहणं वा"। ब्रह्मचर्य्यं मैथुनवर्जनं ताम्बूलादिवर्जनञ्च यथाह प्रचेताः "ताम्बूलाभ्यञ्जनं चैव कांस्यपात्रे च भोजनम्। यतिश्च ब्रह्मचारी च विधवा च विवर्जयेत्"। कभ्यञ्जनमायुर्वेदोक्तम्" रघु०। काशीख० विस्तरेण ४अ० उक्ता यथा

"अनुयाति न भर्त्तारं यदि दैवात् कदाचन। तथापि शीलं संरक्ष्यं शीलभङ्गात् पतत्यधः। तद्वैगुण्यादपि स्वर्गात् पतिः पतति नान्यथा। तस्याः पिता च माता च भ्रातृवर्गस्तथैव च। पत्यौ मृते च या योषिद्वैधव्यं पालयेत् क्वचित्। सा पुनः प्राप्य भर्त्तारं स्वर्गभोगान् समश्नुते। विधवाकवरीबन्धो भर्तृबन्धाय जायते। शिरसो वपनं तस्मात् कार्य्यं विधवया सदा। एकाहारः सदा कार्य्यो न द्वितीयः कदाचन। त्रिरात्रं पञ्चरात्रं वा पक्षव्रतमथापि वा। मासोपवासं कुर्य्याद् वा चान्द्रायणमथापि वा। कृच्छ्रं पराकं वा कुर्य्यात् तप्तकृच्छ्रमथापि वा। यवान्नैर्वा फलाहारैः शाकाहारैः पयोव्रतैः। प्राणयात्रां प्रकुर्वीत यावत् प्राणः स्वयं व्रजेत्। पर्य्यङ्कशायिनी नारी विधवा पातयेत् पतिम्। तस्माद्भूशयनं कार्य्यं पतिसौख्यसमीहया। नैवाङ्गोद्वर्त्तनं कार्य्यं स्त्रिया विधवया क्वचित्। गन्धद्रव्यस्य सम्भोगो नैव कार्य्यस्तया पुनः। प्रत्यहं तर्पणं कार्य्यं भर्त्तुः कुशतिलोदकैः। तत्पितुस्तत्पितुश्चापि नामगोत्रादिपूर्वकम्। विष्णोस्तु पूजनं कार्य्यं पतिबुद्ध्या न चान्यथा। पतिमेव सदा ध्यायेद्विष्णुरूपधरं परम्। यद् यदिष्टतमं लोके यच्च पत्युः समीहितम्। तत्तद्गुणवते देयं पतिप्रीणनकाम्यया। वैशाखे कार्त्तिके माघे विशेषनियमांश्चरेत्। स्नानं दानं तीर्थयात्रां विष्णोर्नामग्रहं मुहुः। वैशाखे जलकुम्भांश्च कार्त्तिके घृतदीपकाः। माघे तिलेन्धनोत्सर्गः स्वर्गलोके महीयते। प्रपा कार्य्या च वैशाखे देवे देया गलन्तिका। उपानद्व्यजनं चापि सूक्ष्मवासांसि चन्दनम्। सकर्पूरन्तु ताम्बूलं पुष्पदानं तथैव च। जलपात्राण्यनेकानि तथा पुष्पगृहाणि च। पानानि च विचित्राणि द्राक्षारम्भाफलानि च। देयानि द्विजमुख्येभ्यः पतिर्मे प्रीयतामिति। ऊर्जे यवागूमश्नीयादेकान्नमथ वा पुनः। वृन्ताकं शूरणञ्चैव शूकशिम्बीञ्च वर्जयेत्। कार्त्तिके वर्जयेत्तैलं कार्त्तिके वर्जयेन्मधु। कार्त्तिके वर्जयेत् कांस्यं कार्त्तिके चापि सन्धितम्। कार्त्तिके मौननियमे घण्टां चारुं प्रदापयेत्। पत्रभोजी कांस्यपात्रं घृतं पूर्णं प्रयच्छति। भूमिशय्याव्रते देया शय्या श्लक्ष्णा सतूलिका। फलत्यागे फलं देयं रसत्यागे च तद्रसः। धान्यत्यागे च तद्धान्यमथ वा शालयः स्मृताः। धेनुं दद्यात् प्रयत्नेन सालङ्कारां सकाञ्चनाम्। एकतः सर्वदानानि दीपदानं तथैकतः। कार्त्तिके दीपदानस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम्। किञ्चिदभ्युदिते सूर्य्ये माघस्नानं समाचरेत्। यथाशक्त्या च नियमान्माघे स्नानं समाचरेत्। पक्वान्नैर्भोजयेद्विप्रान् यतीनपि तपस्विनः। खड्डुकैः फाणितैश्चापि वटकेण्डरिकादिभिः। घृतपक्वैः समरिचैः शुचिकर्पूरवासितैः। गर्भे शर्करया पूर्णैर्नेत्रानन्दैः सुगन्धिभिः। शुक्लेन्धनानां भारांश्च दद्याच्छीतापनुत्तये। कञ्चुकं तूलगर्भञ्च तूलिकां सूपवीतिकाम्। मञ्जिष्ठारूपवासांसि तथा तूलवतीं पटीम्। ऊर्णामयानि वासांसि यतिभ्योऽपि प्रदापयेत्। जातीफललवङ्गैश्च ताम्बूलानि बहून्यपि। कम्बलानि च चित्राणि निर्वातानि गृहाणि च। मृदुलाः पादरक्षाश्च सुगन्ध्युद्वर्त्तनानि च। घृतकम्बलपूजाभिर्महास्नानपुरःसरम्। संस्नाप्य शाम्भवं लिङ्गं पूजयेद् दृढभक्तितः। कृष्णागुरुप्रभृतिभिर्गर्भागारे प्रधूपनैः। तूलवर्त्तिप्रदीपैश्च नैवेद्यैर्विविधैस्तथा। भर्तृस्वरूपो भगवान् प्रीयतामिति चोच्चरेत्। एवंविधैश्च विधवा विविधैर्नियमैर्व्रतैः। वैशाखान् कार्त्तिकान् माघानेवमेवातिवाहयेत्। नाधिरोहेदनड्वाहं प्राणैः कण्ठगतैरपि। कञ्चुकं न परीदध्याद्वासो न विकृतं वसेत्। अपृष्ट्वा तु सुतान् किञ्चिन्न कुर्य्याद् भर्तृतत्परा। एवं चर्य्यापरा नित्यं विधवापि शुभा मता। इति धर्मसमायुक्ता विधवापि पतिव्रता। पतिलोकानवाप्नोति न भवेत् क्वापि दुःखिता"। ब्रह्मवै० ज० ख० ८३अ० कश्चिद्विशेष उक्तो यथा

"ब्राह्मणी पतिहीना या भवेन्निष्क्रामणी सदा। एकभक्ता दिनान्ते सा हविष्यान्नरता सदा। न धत्ते दिव्यवस्त्रञ्च गन्धद्रव्यं सुतैलकम्। स्रजञ्च चन्दनं चैव शङ्खं सिन्दूरभूषणम्। त्यक्त्वा मलिनवस्त्रा स्यात् नित्यं नारा-